

Beschrijving van

De muziekboekjes van Johannes en Frederik Berghuys

Delft 1775-1816

Door dr. Laura J. Meilink-Hoedemaker

De verzameling muziekboekjes in het stadsarchief van Delft

Algemeen

Ten behoeve van de inventarisatie van het 1560 titels tellende Berghuys-repertoire werd aan iedere compositie een uniek, uit zes cijfers bestaand plaatsnummer toegekend, dat is opgebouwd uit het nummer van het boekje, het nummer van de bladzijde en het nummer van de regel waarop een compositie begint.

Tabel XI.2 **Overzicht van de muziekboekjes van Johannes en Frederik Berghuys**

boekje nummer	aantal composities	componist bekend	aantal componisten	aantal blz.	aantal regels	formaat br x h	jaar-tal
40	52	0	0	26	6	20,3x15,2	1776
41	157	4	4	48	10	16,5x24,5	–
42	72	36	20	64	8	27x18,5	–
43	107	64	8	40	6	24,7x16,6	1792
44	116	70	19	60	6	25,5x16,5	1802
45	111	71	25	60	6	26x17,5	–
46	29	16	8	39	8	24,5x17,2	1826
47	108	1	1	64	6	24x17	–
48	92	0	0	42	6	24x15,3	–
49	33	29	5	42	8	26,5x17	–
50	116	20	12	92	6	24,5x16,2	–
51	141	8	6	31	6	24,5x17,5	–
52	31	1	1	80	8	32x18,5	–
53	64	53	28	76	12	33,5x23,5	1790
54	39	26	4	48	10	33x25,5	–
55	15	0	0	20	14	24x33,5	–
01	36	21	10	24	8	26,5x18,5	–
02	112	63	25	63	8	26,5x18,5	–
03	129	68	21	76	8	27x18,5	–
totaal	1560	551	110				

Tabel uit: L.J. Meilink-Hoedemaker – *Luidklokken en speelklokken in Delft*

Boekje 40

Op de buitenzijde van de kaft staat geschreven: Dit boek behoort toe aan D.L. Sappau, in het jaar 1776. In blauw potlood is daaraan toegevoegd: 1776.

De regels zijn wijd uit elkaar; er zijn enkele bladzijden weggesneden. De bladzijden zijn oorspronkelijk met inkt genummerd: 1/1, 2/1 etc t/m 32.1. In potlood is een tweede nummering van blz 1 tot 26 toegevoegd, waarbij tussen 3 en 4 en tussen 5 en 6 een bladzijde is overgeslagen. Bij de inventarisatie van dit boekje is de potloodnummering gevolgd. De overgeslagen bladzijden kregen de nummers 3a, 3b, 5a, 5b.

De eerste compositie, 'The absent lover', is voorzien van een Engels tekst. Het is voor klavier geschreven op twee regels. De overige composities zijn op één regel geschreven voor carillon. Het betreft airs, menuetten, marsen, contredansen, etcetera, alle anoniem.

Het voorgeschreven pedaal is eenvoudig en omvat A tot en met e'.

Leen 't Hart bewerkte de inhoud van dit boekje voor carillon en gaf het in 1972 uit als Delfts Beiaardboek, deel 1.

Boekje 41

Het boekje is samengesteld uit dubbelgevouwen breed papier, wat blijkt uit het feit dat de notenbalk doorloopt in de vouw. Het is in een fijn handschrift geschreven.

De meeste van de 156 composities zijn liedjes. De Catalogus bij de tentoonstelling in Den Bosch (1925) vermeldt alle titels met daarbij de opmerking dat het handschrift lijkt op dat van boekje 40.

Het liedje met de titel *Aimable Vainqueur*, nr 410501 was bij de sollicitaties in 1741 één van de verplichte opgaven.

De composities zijn geordend naar toonsoort, achtereenvolgens in C, F, G, en g, D en d, a en A, en e. Een dergelijke reeks composities in één toonsoort zou bij wijze van suite achter elkaar kunnen worden gespeeld.

Het pedaal in dit boekje loopt van A t/m e'. Hier en daar is dubbelpedaal voorgeschreven.

Leen 't Hart verwerkte in 1976 de bladzijden 1 t/m 19, de composities in C en in F, tot het Delfts Beiaardboek, deel 2.

Boekje 42

Bladzijde 1 van dit van een omslag voorziene boekje vermeldt het jaartal 1789 en de opmerking: 'deze bladen ontrent 2/3 beschreven in de Maand Maart 1789'. Slechts 31 van de 64 bladzijden zijn, in een fijn handschrift, beschreven.

Onder de namen van de componisten bevinden zich die van Groneman, Corelli, Galuppi, Geilfus, Hellendaal, Guarini en Schmit. De Giga van Corelli, nr 425306, is eveneens vermeld in het muziekboek van Johannes de Gruyters (Antwerpen 1746). Met de letters J.B. wordt mogelijk Johannes Berghuys bedoeld. Het betreft de nrs 422001 en 422005.

Het schaars voorgeschreven pedaal heeft de omvang A-e'.

Boekje 43

Het boekje heeft geen omslag en het is in een fijn handschrift geschreven.

Onder de acht componisten is Nicolai met 34 werken, waarvan vele uit zijn 'ABC pour le clavecin ou pianoforte' ruim vertegenwoordigd. Daarnaast zijn er enkele werken van onder andere de muzikuitgever en componist W.C. Nolting. Bij enkele van de composities van Pleyel en en André is een jaartal vermeld: 1791, 1792 en 1793.

Er wordt bij sommige composities dubbelpedaal voorgeschreven, in nr 431703 in octaafparallellellen. Het pedaal wordt gebruikt van c tot f'.

Boekje 44

De omslag van dit exemplaar is een stuk papier met daarop de vermelding 'aan de heer Berkhuis Jr. organist en klokkenist te Delft'. Het fijne handschrift komt overeen met dat van boekje 43.

Veel van de composities zijn afkomstig uit opera's van Dezède, Delayrac en van Grétry, die omstreeks 1783, 1786 en 1789 in première gingen.

Het pedaal omvat A, e t/m e'. In sommige werkjes, o.a. nr 440605, wordt dikwijls toonherhaling toegepast.

Boekje 45

Dit is een beduimd, veelgebruikt exemplaar met een kaft. Op sommige bladzijden zijn aan de 6 regels nog 1 of 2 regels toegevoegd. Het fijne handschrift komt overeen met dat van de boekjes 43 en 44. Het veelvuldig gebruik van zestiende noten in het manuaal kan er op wijzen dat de composities zijn bestemd voor een ervaren musicus. De vermelding J.B. bij nr 456001 heeft wellicht betrekking op Johannes Berghuys.

Evenals in boekje 44 zijn er enkele opera's van Grétry en van Monsigny, daterend uit de jaren 1770-1775.

Er is weinig pedaal voorgeschreven. De basnoten omvatten A tot en met g'. Er wordt nu eens dubbelpedaal, dan weer een chromatisch dalende bas voorgeschreven. Nr 450304 bevat aanduidingen voor piano en forte.

Boekje 46

In dit boekje zijn 20 van de 39 bladzijden niet beschreven. Het boekje bevat twee, uit 1778 daterende, pianosonates van Mozart, KV 330 en 331. Bij twee sonates van Koehler wordt het jaartal 1826 genoemd. Dit laatste jaartal is niet in overeenstemming met de jaartallen 1775-1816 op de buitenkant van het pak waarin dit boekje zich bevindt. In één van deze twee sonates, nr 461201, worden een es en een as voorgeschreven, wat op het Delftse carillon met zijn middentoonstemming niet fraai zal hebben geklonken.

De bassen omvatten de tonen A tot e'.

Boekje 47

De inhoud van dit in een grof handschrift geschreven boekje komt overeen met die van de boekjes 40 en 41; het bevat voornamelijk dansen en enkele airs, alle anoniem. Voor de meeste van deze composities met voor carillon typische zetting zijn twee octaven toereikend.

Het pedaalvoorschrift met omvang A tot d', en bij uitzondering een maal tot g', is eenvoudig. In sommige werkjes wordt dubbelpedaal gebruikt.

Boekje 48

De bladzijden van dit boekje zonder omslag zijn afgesneden van een groter formaat papier. Evenals in boekje 40 zijn de bladzijden oorspronkelijk met inkt genummerd en is er een nummering in potlood aan toegevoegd. Bij de inventarisatie is deze laatste nummering gevolgd.

De inhoud komt overeen met die van de boekjes 40, 41 en 47: dansen en airs, alle anoniem en geordend naar toonsoort.

In het manuaal is gebruik gemaakt van voor carillon zeer geschikte technieken zoals gepuncteerd ritme en gebroken accoorden.

De bas, met een omvang van A tot e' is eenvoudig.

Boekje 49

Dit boekje heeft geen omslag en bevat veel verwijzingen naar componisten. Van de 33 composities zijn er 12 van Ruppe (opus 10) en 12 van Nicolai (opus 12).

De bas maakt gebruik van de klokken A tot a'. Deze laatste komt evenwel niet voor in het pedaal van het Delftse carillon. Met de notatie a-a'-a-a' etc wordt wellicht A-a-A-a etc bedoeld.

Boekje 50

Van dit exemplaar ontbreekt de voorkaft.

Slechts bij enkele werkjes wordt een componist vermeld. Met 'PaB' wordt wellicht Berghuys senior bedoeld.

Bij alle composities is een bas geschreven. Deze reikt tot g'. Met name in het Adagio nr 506901 is veel gebruik gemaakt van dubbelpedaal.

Bij sommige composities zijn aanduidingen van piano en forte vermeld.

Boekje 51

Op zeventien van de 31 bladzijden van dit boekje met een omslag is op de zesde regel, waarschijnlijk bij wijze van bladvulling, een preludium genoteerd, bestaande uit een eenvoudige cadens met virtuoos manuaal. Eén van deze preludia staat in een 5/4 maat. De composities in dit boekje zijn gerangschikt naar toonsoort.

Bij slechts enkele werkjes wordt een componist genoemd: Ricci en Ruppe.

Het voorgeschreven pedaal loopt tot f'. Bij sommige composities is een repeterende bas geschreven (nr 511001) het meerstemmig geschreven nr 511004 is wellicht bestemd voor meer dan één speler tegelijk.

De in dit boekje 51 opgenomen composities maken het boekje tot een van de mooiste, want meest gevarieerde, uit de gehele reeks.

Boekje 52

De bladzijde van dit boekje zijn, evenals bij boekje 48, afgeknipt van een groter formaat papier. Slechts 32 van de 80 bladzijden zijn beschreven. De muziek is voor klavier genoteerd op twee balken. De schrijver had een niet-geoefende hand: de maatstrepen lopen niet door de beide balken van een systeem, de notenstokken staan op het midden van de bol en bij veel noten ontbreekt de waarde-vlag. Bij gepuncteerd ritme is de punt niet geschreven. Midden op een bladzijde staat de opmerking 'Volto Subito' – snel omslaan - wat op deze positie misplaatst is.

Slechts één van de composities, nr 522501, draagt een titel: 'Toverfluit' (Mozart 1791).

Boekje 53

Dit boekje bevat muziek voor klavier met één of twee solo-instrumenten, meestal gecomprimeerd op twee, soms op drie balken. Deze notatie in partituurvorm is overzichtelijk, maar in zijn tijd – ca 1790 – ongebruikelijk.

Het repertoire is geschikt voor huisconcerten en bestaat uit sonaten en bewerkingen van ouvertures. Bij een aantal ouvertures kan men via de titel de componist traceren. Zij behoren bij opera's van onder anderen Dezède (1785), Grétry (1775) en Delayrac (1786), die omstreeks 1799-1800 in Den Haag werden uitgevoerd.

Bij enkele composities is een jaartal geschreven: 1790, 1793 en 1814.

Boekje 54

Op de binnenzijde van de omslag van dit boekje is een opstelling van orgelpijpen geschreven. Deze aantekening houdt geen verband met de inhoud van het boekje, die evenals bij boekje 53 bestaat uit muziek voor klavier met toevoeging van een vioolpartij, soms van een cellopartij.

De meeste composities zijn uit opus 6 van Just, enkele composities van Boccherini completeren het geheel.

Boekje 55

Dit boekje bevat, evenals de boekjes 53 en 54, muziek voor klavier met een daaraan toegevoegd instrument, ten dele gereduceerd tot twee balken, ten dele uitgewerkt op drie balken.

Het handschrift wijkt af van dat in andere boekjes. Er worden geen componisten genoemd.

Boekje 01

Het boekje is voorzien van een omslag met het cijfer 1.

Er zijn veel verschillende componisten genoemd, onder wie Gautier (7x), Collizi (3 x met de opusnummers 1 en 5), en Stamitz (2x).

De composities zijn naar toonsoort gerangschikt. Het pedaal loopt van A tot f'. Soms wordt dubbelpedaal voorgeschreven.

Boekje 02

In dit boekje met een omslag komt meer dan één handschrift voor.

De composities zijn gerangschikt naar toonsoort. Er zijn, evenals in boekje 01, veel verschillende componisten genoemd.

Evenals in de boekjes 45 en 50 zijn in sommige composities de termen forte en piano gebruikt. De bas heeft de omvang van A tot f'. Soms wordt dubbelpedaal voorgeschreven.

Boekje 03

In dit boekje met een omslag is bij sommige werken de naam van de componist vermeld en is daarbij aangegeven dat een bestaande compositie is getransponeerd, maar in de meeste gevallen zonder verwijzing naar het oorspronkelijke werk. Zo is bij voorbeeld Pieter Hellendaals vioolsonate opus 2 nr 4, in c (nr 031301), getransponeerd naar g. Geilfus is met 11 werken vertegenwoordigd. Nr 030805 is 'The harmonious blacksmith' van G.F. Händel. Met 'J.B.' (nr 035901) wordt misschien Johannes Berghuys bedoeld.

De rangschikking naar toonsoort is minder streng dan in de boekjes 01 en 02. Er wordt dubbelpedaal in tertsen- en sextenreeksen voorgeschreven. De in nr 030101 in de bas voorgeschreven b' komt niet voor in het pedaal van het Delftse carillon.

Frederik Berghuys (1762-1835) collectie Het Prinsenhof, Delft